

Διεργασίες αλλαγής με οδηγό το όραμα της αειφορίας: η περίπτωση του 70^{ου} Δημοτικού Σχολείου Αθήνας

Μαρία Δαγιακίδου¹, Αντιόπη Φραντζή,² Ευδοκία Γεωργοπούλου³,
Ειρήνη Πανταζή⁴, Σοφία Παπαδοπούλου⁵

1. Εκπαιδευτικός ΠΕ19 70^ο Δημοτικό Σχολείο Αθήνας
mdagiakidou@gmail.com
2. Διευθύντρια ΠΕ70 70^ο Δημοτικό Σχολείο Αθήνας
frantiopi@gmail.com
3. Εκπαιδευτικός ΠΕ06 70^ο Δημοτικό Σχολείο Αθήνας
evdgeo@yahoo.gr
4. Εκπαιδευτικός ΠΕ06 70^ο Δημοτικό Σχολείο Αθήνας
renap_2002@yahoo.com
5. Εκπαιδευτικός ΠΕ08 70ο Δημοτικό Σχολείο Αθήνας
sofy_papa@yahoo.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με αυτή την εργασία θα παρουσιάσουμε ένα πρόγραμμα που πραγματοποιήθηκε από το 70^ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών κατά τη σχολική χρονιά 2013-2014, με βάση τις αρχές της αειφορίας- που ορίζει ότι η τρέχουσα ανθρώπινη συμπεριφορά πρέπει να καλύπτει τις σύγχρονες ανάγκες χωρίς να είναι επιζήμια για τις επόμενες γενεές- και το δεδομένο ότι το εκπαιδευτικό σύστημα είναι βασικό για τη διαμόρφωση τέτοιας συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα, το πρόγραμμα βασίστηκε σε έξι από τους οκτώ πυλώνες του Αειφόρου Ελληνικού Σχολείου- (δημοκρατία, μάθηση, πολιτισμός, υγεία, διαχείριση πόρων, πλανητική διάσταση)- έχοντας ως οριζόντιο άξονα τη χρήση νέων τεχνολογιών. Στόχος ήταν οι δράσεις και οι πρακτικές του προγράμματος να ενεργοποιήσουν ουσιώδεις αλλαγές στην οργάνωση και κουλτούρα της σχολικής κοινότητας. Υπήρξαν δυσκολίες, όπως εντάσεις κατά τη μετάβαση από το παραδοσιακό στο νέο εκπαιδευτικό μοντέλο, συγκρουόμενοι στόχοι, αντίπαλες κοινωνικές προσδοκίες, πιέσεις λόγω περιορισμένου χρόνου, αυξημένου φόρτου εργασίας και ελλিপών πόρων. Παρόλ' αυτά, φάνηκε ότι η αειφορία ως βάση νέας οργάνωσης του σχολείου, με προεξάρχοντα στοιχεία τη συνεργασία, τη συμμετοχή και τη δημοκρατική επικοινωνία, μπορεί να αποτελέσει όχημα ουσιαστικών αλλαγών προς ένα σχολείο που αλληλεπιδρά με την κοινωνία, και να αποτελέσει δρόμο ολοκλήρωσης των στόχων των εμπλεκόμενων μερών.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Σχολικά προγράμματα

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ Αειφόρο σχολείο, Πρωτοβάθμια εκπαίδευση

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αειφόρος ανάπτυξη είναι η «ανάπτυξη που καλύπτει τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους» (UNESCO, 1997). Η προσέγγιση αυτή (Ρίο-Ατζέντα 21, 1992) συμπληρώνεται από την αρχή της ένταξης των περιβαλλοντικών προβληματισμών στις ευρωπαϊκές πολιτικές (Europa, 2014).

Παράλληλα, κεντρικός άξονας στην πολιτική της αειφορίας είναι η διαμόρφωση κοινής ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση μετεξελίσσεται σε Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία (ΕΑΑ) (UNESCO, 1997) και, συνεπακόλουθα, αμφισβητείται το κυρίαρχο μοντέλο ανθρώπινης συμπεριφοράς (Ott, 1992. Hucle, 1996, 2004. Sterling, 1996, 2002. Σχίζα, 2008). Έτσι το αειφόρο σχολείο ανοίγει καινούριες προοπτικές (Φλογαίτη & κ.ά., 2010) και καλείται να ενεργοποιήσει νέες ανθρώπινες πράξεις και αντιλήψεις (Φραντζή, 2010), εμπλέκοντας ενεργά όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας και την κοινωνία, τοπική και ευρύτερη. Για αυτό, απαιτείται η συνολική αναδόμηση της οργάνωσης, λειτουργίας και κουλτούρας του σχολείου, μέσα από αναστοχαστικές διαδικασίες σε όλα τα επίπεδα (παιδαγωγικό, κοινωνικό, τεχνικό, οικονομικό) (Ali Khan, 1996. Φλογαίτη & Δασκολιά, 2004. Gough, 2005. Jensen, 2005. Coppieters, 2005. Giles & Hargreaves, 2006.)

Στην επίσημη ελληνική εκπαιδευτική πολιτική, το αειφόρο σχολείο εισάγεται με τη μεταρρυθμιστική πρόταση του ΝΕΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ με το σκεπτικό ότι «επιβάλλεται από τα τρέχοντα παγκόσμια περιβαλλοντικά προβλήματα και συνδέεται με ευκαιρίες οικονομικής ανάπτυξης» και στόχο τη διάχυση της προβληματικής του σε όλα τα μαθησιακά αντικείμενα (Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης, 2011). Ταυτόχρονα, εισάγεται το διδακτικό πεδίο «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο ανάπτυξη» (Νέο Σχολείο, 2011) ως διεύρυνση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, που συμπεριλαμβάνει την εκπαίδευση για την ειρήνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη διαφορετικότητα και την υγεία.

Εδώ θα παρουσιάσουμε την προσπάθεια του 7^{ου} Δημοτικού Σχολείου Αθηνών για ενσωμάτωση των αρχών της αειφορίας σε καινοτόμο πρόγραμμα-ομπρέλα κατά τη σχολική χρονιά 2013-2014. Το σχολείο είναι 12τάξιο με τμήμα ένταξης και τμήμα υποδοχής, και ανήκει στην ομάδα εφαρμογής των Νέων Πιλοτικών Προγραμμάτων Σπουδών με συνεχή παρουσία στην υλοποίηση προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και καινοτόμων δράσεων (Σπανέλλη κ.ά, 2010. Μουρελάτος & Πλατή, 2012. Κουκουμάκη & Ψωμά, 2013. Χαρίτος κ.ά, 2013. Φραντζή, 2014).

Συμμετείχαν η Ε' και ΣΤ' με συντονιστές τη Διευθύντρια και τέσσερις εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων (αγγλικών, εικαστικών και πληροφορικής) σε συνεργασία με όλη τη σχολική κοινότητα. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε σε συνεργασία με το Γραφείο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης/Καινοτόμες δράσεις και στο πλαίσιο της συμμετοχής του σχολείου στο *Πρόγραμμα για τη Σχολική Καινοτομία*¹ (ΥΠΑΙΘ. Αρ.Πρωτ. 195319/Γ7/ 19-12-2013) το οποίο λειτουργεί ως κοινότητα μάθησης, στο βαθμό που οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί καλούνται να αποτυπώσουν και να ανταλλάξουν εμπειρίες και γνώσεις στη μεταξύ τους συνεργασία.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Για τον σχεδιασμό, ακολουθήθηκαν:

¹ Πρόκειται για εγκεκριμένο πρόγραμμα του ΥΠΑΙΘ, την ευθύνη για τον σχεδιασμό του οποίου έχει ο Ευρωπαϊκός Όμιλος Δίκτυο ΜΕΝΩΝ (www.menon.org). Υποστηρίζεται επιστημονικά από το ΙΕΠ και τα προγράμματα εκπαιδευτικής έρευνας και καινοτομίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: Open Discovery Space, we.learn.it, Inspiring Science Education. Οι συμμετέχοντες επικοινωνούν μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας, ακολουθώντας συγκεκριμένα μεθοδολογικά και παιδαγωγικά βήματα.

α) η φιλοσοφία και η μεθοδολογία του προγράμματος «Αειφόρο Ελληνικό Σχολείο: όλοι νοιαζόμαστε, όλοι συμμετέχουμε» (ΥΠΑΙΘ. Αρ. Πρωτ. 118/Γ7/ 2/1/2014), με εστίαση στους έξι από τους οκτώ πυλώνες αειφορίας: Δημοκρατία, Βελτίωση του πλαισίου μάθησης, Πολιτισμός, Προαγωγή υγείας, Διαχείριση πόρων, Μετάβαση σε πλανητική κλίμακα. (Οδηγός Αειφόρου Ελληνικού Σχολείου, 2014).

β) η μεθοδολογία του Προγράμματος Σχολικής Καινοτομίας (συνεργασία Διεύθυνσης και ομάδας εκπαιδευτικών, υποβολή αρχικής πρότασης, υλοποίηση, σύνταξη έκθεσης σχεδιασμού, εφαρμογής και αποτίμησης του προγράμματος). Τέλος, η χρήση νέων τεχνολογιών αποτέλεσε τον οριζόντιο άξονα του προγράμματος.

ΣΤΟΧΟΙ

Οι στόχοι που τέθηκαν στη φάση του σχεδιασμού ήταν μαθησιακοί, γνωστικοί και ψυχοκινητικοί.

Α. Μαθησιακοί στόχοι. Η δημιουργία πρόσφορου πλαισίου ώστε οι μαθητές να χρησιμοποιούν α) την αγγλική γλώσσα σε πραγματικές συνθήκες, β) τα ηλεκτρονικά κανάλια επικοινωνίας, (πλατφόρμες, εργαλεία και πηγές) γ) τα ψηφιακά μέσα ως εικαστικά εργαλεία. Επίσης, επιδιώχθηκε οι μαθητές να εξασκηθούν στην καταγραφή παρατηρήσεων από το φυσικό περιβάλλον, την αξιολόγηση πληροφοριών, την ιεράρχηση και επικοινωνία εμπειριών σύμφωνα με τους αρχικούς στόχους, την παρουσίαση εργασιών.

Β. Γνωστικοί στόχοι. Η εισαγωγή νέων μορφών ανακύκλωσης, η χρήση υπολογιστή ως δίαυλου επικοινωνίας, η προαγωγή της ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου.

Γ. Ψυχοκινητικοί στόχοι. Η συνεργασία με συμμαθητές και δασκάλους, η ομαδικότητα προκειμένου να επιτευχθούν κοινοί στόχοι, η ανάληψη νέων ρόλων και ευθυνών, η χαρά της δημιουργίας, της μάθησης και της υπευθυνότητας.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ– ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Το πρόγραμμα οργανώθηκε σε τέσσερα επίπεδα: α) σχολική κοινότητα, β) τοπική κοινότητα, γ) εθνικό επίπεδο και δ) διεθνές επίπεδο.

Α. Σχολική κοινότητα. Οργάνωση της καθημερινότητας με συντονιστές την περιβαλλοντική επιτροπή, η οποία αποτελείται από δύο μαθητές από κάθε τμήμα του σχολείου. Στις τακτικές της συναντήσεις και με την υποστήριξη δύο εκπαιδευτικών ΠΕ06, πρότεινε δράσεις με στόχο την καθαριότητα και την εξοικονόμηση πόρων μέσω της ανακύκλωσης, συνέτασσε ενημερωτικά σημειώματα και διάχεε την πληροφορία στη σχολική κοινότητα. Επίσης, θεσμοθετήθηκαν οι «οικοφύλακες» και το «πράσινο σημαιάκι». Συγκεκριμένα: α) οι δώδεκα «οικοφύλακες» ορίζονται καθημερινά από τα δώδεκα τμήματα και «περιπολούν» στην αυλή προκειμένου να καθοδηγούν τους συμμαθητές τους στη σωστή διαχείριση των σκουπιδιών β) το πράσινο σημαιάκι επιβραβεύει στο τέλος της εβδομάδας την πιο καθαρή τάξη. Η τάξη με τα περισσότερα πράσινα σημαιάκια κερδίζει στο τέλος της χρονιάς μια εκπαιδευτική επίσκεψη.

Ως συνέχεια των δράσεων ανακύκλωσης εγκαινιάστηκε πρόγραμμα ανακύκλωσης τηγανελαιών σε συνεργασία με το Δήμο Αθηναίων, με συντονισμό μαθητών, εκπαιδευτικών, γονέων, σχετική έρευνα των μαθητών και δημοσιοποίηση.

Β. Τοπική κοινωνία. Μαθητές και εκπαιδευτικοί «υιοθέτησαν» τμήμα της κοίτης του Ιλισού, και συνέταξαν επιστολή προς τον Δήμο Αθηναίων. Ξεκίνησαν την καταγραφή πανίδας και χλωρίδας και ήρθαν σε επαφή με το 8^ο Σύστημα Προσκόπων Ακρόπολης με στόχο τον καθαρισμό του χώρου. Ξεκίνησαν τακτικές επισκέψεις για έλεγχο του χώρου και δράσεις δημοσιοποίησης.

Γ. Εθνικό επίπεδο. Μέσω προγραμμάτων e-twinning η ομάδα εστίασε στη διατροφή, επιλέγοντας το μέλι ως τοπικό προϊόν προβολής στα συνεργαζόμενα σχολεία του εξωτερικού. Παράλληλα ετοίμασε παρουσιάσεις του σχολείου, της γειτονιάς, της πόλης και της χώρας μας και βίντεο με θέμα την διαφορετικότητα και τη διατροφή.

Δ. Διεθνές επίπεδο. Μαθητές και εκπαιδευτικοί αλληλεπίδρασαν με συνεργαζόμενα σχολεία του εξωτερικού (Ισπανία, Βρετανία, Ιταλία, Πολωνία κτλ) και με τη βοήθεια των ΤΠΕ (Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών) αναζητούσαν πληροφορίες στον παγκόσμιο ιστό και επικοινωνούσαν το υλικό που παρήγαγαν.

ΧΡΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΥΛΙΚΟΥ

Για την παραγωγή υλικού, χρησιμοποιήθηκαν εκτενώς ΤΠΕ σε συνδυασμό με παραδοσιακά μέσα: τα παιδιά ζωγράρισαν προσχέδια αφισών, τα οποία στη συνέχεια μετέτρεψαν σε ολοκληρωμένη αφίσα με τη χρήση υπολογιστή. Με χαρτί και μολύβι σημείωσαν πληροφορίες που στη συνέχεια ανέβασαν σε ηλεκτρονικές πλατφόρμες του διαδικτύου. Έθεσαν ερωτήματα στο χαρτί και αναζήτησαν την απάντησή τους στο διαδίκτυο. Γύρισαν με ψηφιακή μηχανή ταινία μικρού μήκους με θέμα «διαφορετικότητα και διατροφή», την οποία επεξεργάστηκαν με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών. Κάνοντας έρευνα για διατροφικά προϊόντα, αναζήτησαν συνταγές στο διαδίκτυο και τις εκτέλεσαν στο σχολείο. Έγραψαν θεατρικό έργο με θέμα το μέλι και το παρουσίασαν στους συμμαθητές τους. Έγραψαν άρθρα για τη σχολική εφημερίδα και το blog του σχολείου. Για την παραγωγή υλικού κινήθηκαν σε χώρους μέσα στο σχολείο (εργαστήριο πληροφορικής, τάξη, βιβλιοθήκη), και έξω από το σχολείο (σε σπίτια μαθητών, στη γειτονιά, στον Ιλισό, στο Λαύριο), με αποτέλεσμα το υλικό να έχει έντονο βιωματικό χαρακτήρα (βίντεο για σχολείο, μαγειρική, εκπαιδευτική επίσκεψη στο Λαύριο με θέμα τη μελισσοκομία κτλ)

ΔΙΑΧΥΣΗ ΚΑΙ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΖΩΗ

Οι δράσεις του προγράμματος δημοσιοποιήθηκαν μέσω των αφισών, των αναρτήσεων στο blog, στις πλατφόρμες e-twinning και edmodo, μέσω της σχολικής εφημερίδας αλλά και με παρουσιάσεις τόσο από τάξη σε τάξη όσο και στην ευρύτερη σχολική κοινότητα, σε συνεργασία με το Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων στα πλαίσια δικής του εκδήλωσης στο τέλος της χρονιάς.

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΠΥΛΩΝΕΣ ΑΕΙΦΟΡΙΑΣ

Το πρόγραμμα στόχευε στην πυροδότηση διεργασιών αλλαγής νοοτροπίας και πρακτικών με οδηγό το όραμα της αειφορίας, όπως διατυπώνεται και εξειδικεύεται σε έξι από τους οκτώ πυλώνες του Προγράμματος «Αειφόρο Ελληνικό Σχολείο. Όλοι νοιαζόμαστε, όλοι συμμετέχουμε».

Α) Δημοκρατία, συμμετοχή και ένταξη στο σχολείο. Κύριος στόχος ήταν η παραγωγή των δημοκρατικών διαδικασιών, με βασικές συνιστώσες τη συμμετοχή και τη συνεργασία. Η ανάληψη νέων ρόλων και ευθυνών από τους μαθητές και η συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς για τη θέσπιση κανόνων λειτουργίας, έδωσε στα

παιδιά την ευκαιρία να κατανοήσουν ότι δεν έχουν μόνο δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις μέσα στην ομάδα. Αντιλήφθηκαν ότι, παρά τη διαφορετικότητά τους, μέσα σε ένα γενικά αποδεκτό και τηρούμενο πλαίσιο μπορούν να συνυπάρξουν αρμονικά, να εκφράζονται ελεύθερα και με ασφάλεια, να επιλύουν διαφωνίες και να συμμετέχουν ενεργητικά στα σχολικά τεκταινόμενα. Η καλή συνεργασία με εξωτερικούς φορείς αλλά και με το Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων, επιβεβαίωσε ότι το σχολείο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την κοινωνία με την οποία μοιράζεται κοινούς στόχους.

A) Βελτίωση του πλαισίου Μάθησης. Βασικά σημεία: α) το μαθητοκεντρικό μοντέλο μάθησης και η ομαδοσυνεργατική προσέγγιση στη λήψη αποφάσεων, έρευνα, παραγωγή υλικού, β) η διαθεματικότητα, με εμπλοκή ποικίλων γνωστικών αντικειμένων (γλώσσα, ξένες γλώσσες, φυσικές επιστήμες, εικαστικά, τεχνολογία) γ) η βιωματικότητα μέσα από δράσεις όπως η συγγραφή και παρουσίαση θεατρικού έργου, εκπαιδευτικές δραστηριότητες-επισκέψεις για τη μελισσοκομία στο Λαύριο, για το νερό στον Ιλισό κτλ.

B) Προαγωγή του πολιτισμού και των τεχνών. Οι μαθητές παρήγαγαν τέχνη: ζωγράρισαν, έφτιαξαν αφίσες, έγραψαν και έπαιξαν θέατρο, έφτιαξαν γκράφιτι βασισμένα σε σχέδια του σχολείου, δημιούργησαν την ταινία μικρού μήκους 'I'm different and I am proud of it', η οποία απέσπασε και βραβείο στο 8ο Διεθνές Φεστιβάλ Ταινιών Μικρού Μήκους AISFF Psarokokalo.

Γ) Διαχείριση φυσικών πόρων. Βασικές δράσεις του προγράμματος αφορούσαν στην ανακύκλωση (τηγανέλαιων, μπαταριών, συσκευασιών, χαρτιού) και στην προστασία των υδάτινων πόρων (πρόγραμμα Ιλισού).

Δ) Προαγωγή της υγείας. Δόθηκε έμφαση σε θέματα διατροφής μέσα από το πρόγραμμα e-twinning 'Delicious Europe' και με τη δημιουργία του βίντεο 'I'm different and I'm proud of it', που παράλληλα με τη διαφορετικότητα εστίαζε στη διατροφή.

E) Μετάβαση από την τοπική στην πλανητική κλίμακα. Δράσεις όπως το πρόγραμμα του Ιλισού και η ανακύκλωση ευαισθητοποίησαν τους μαθητές σε παγκόσμια περιβαλλοντικά θέματα. Μέσα από την επικοινωνία με σχολεία από άλλες χώρες ένιωσαν πολίτες του κόσμου, βίωσαν τη δυνατότητα διεθνούς αρμονικής συνύπαρξης και δημοκρατικής λειτουργίας που παρέχουν τα ηλεκτρονικά δίκτυα επικοινωνίας, ήρθαν σε επαφή με ποικιλία εμπειριών και απόψεων αλλά και ανακάλυψαν κοινά βιώματα με τους αλλοδαπούς συνομηλίκους τους.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση έγινε κατά τη διάρκεια του προγράμματος με παρατήρηση, με συζήτηση στις ομάδες στο τέλος των δράσεων, με (γραπτά ή ηχογραφημένα) σχόλια των μαθητών καθώς και μέσα από τα έργα των παιδιών (ομαδικά, ατομικά). Στα σχόλιά τους είναι χαρακτηριστική η επαναλαμβανόμενη χρήση των επιθέτων *διασκεδαστικός* και *ενδιαφέρων* (βλ. Παράρτημα), όπως, όμως, και δηλώσεις άγχους, θυμού, λύπης, ειδικά όταν εκτίθονταν σε τρίτους ή το αποτέλεσμα δεν ήταν το αναμενόμενο. Επίσης, υπήρξε γόνιμος προβληματισμός για τη λειτουργία των ομάδων, το νόημα της δημοκρατίας, τα όρια.

Συνολικά, η θετική στάση των μαθητών φαίνεται και από την μεγάλη εμπλοκή τους στις δράσεις, όπως αυτή έχει καταγραφεί στα σχετικά οπτικοακουστικά προϊόντα, αλλά και την επιτυχή ολοκλήρωση των επιμέρους προγραμμάτων και δράσεων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η συμμετοχή μας στο πρόγραμμα ήταν καταρχήν θετική αφού επιτεύχθηκαν σε μεγάλο βαθμό οι επιμέρους στόχοι.

Όσον αφορά στους μαθητές δρομολογήθηκαν διαδικασίες και σχήματα συμμετοχής τους στη λήψη αποφάσεων και στην πρακτική αντιμετώπιση ζητημάτων της σχολικής ζωής, με αποτέλεσμα την ισχυροποίησή τους και την προσωπική εμπλοκή στις διακηρύξεις του σχολείου. Η συνολική τους ανταπόκριση στις δράσεις/προγράμματα ήταν πολύ θετική.

Όσον αφορά στους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς συνεργάστηκαν ουσιαστικά και συμπληρωματικά, υλοποιώντας στην πράξη τη διεπιστημονικότητα, αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες και καλλιεργώντας ηγετικές δεξιότητες. Με αφορμή το πρόγραμμα, το σύνολο των εκπαιδευτικών συμμετείχαν σε συζητήσεις, ζυμώσεις και συνεργασίες, γεγονός που βελτίωσε τη μεταξύ τους επικοινωνία.

Όσον αφορά στους γονείς συμμετείχαν σε ικανοποιητικό βαθμό (ιδιαίτερα ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων) δείχνοντας ευαισθησία και διάθεση για εξειδικευμένη ενημέρωση.

Κατά τη διάρκεια του προγράμματος αναδείχθηκαν συγχρόνως δυσκολίες:

- Η μη εξοικείωση των μαθητών με την ανάληψη ευθυνών στο πλαίσιο «άτυπων» διαδικασιών προκαλούσε συχνά παιγνιώδεις αντιδράσεις επιβραδύνοντας έτσι τις διαδικασίες.
- Σημαντική μερίδα γονέων, αγωνιώντας για το μέλλον των παιδιών τους, υποστηρίζουν την εντατικοποίηση των σπουδών και συχνά αμφισβητούν την αναγκαιότητα ανάλογων δράσεων.
- Η μετάβαση από το παλιό στο νέο πρόγραμμα σπουδών, η ογκώδης ύλη που πρέπει να καλυφθεί από τους εκπαιδευτικούς παράλληλα με την επιβάρυνσή τους με διοικητικό έργο, οι ελλείψεις πόροι (πχ ανεπαρκής τεχνολογικός εξοπλισμός) δυσχέραιναν τη λειτουργία των εκπαιδευτικών και το συντονισμό του προγράμματος. Επιπλέον, ήταν δύσκολη η συνεργασία στο πλαίσιο του Συλλόγου Διδασκόντων κυρίως λόγω του εκτεταμένου ωραρίου των εκπαιδευτικών στα σχολεία ΕΑΕΠ και του ασφυκτικού χρόνου, με αποτέλεσμα να μην γίνεται επαρκώς η απαραίτητη ανταλλαγή εμπειριών και απόψεων.
- Το μάθημα «Περιβάλλον και εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη» που εισάγει το Νέο Σχολείο, δεν αξιοποιήθηκε ουσιαστικά (άλλωστε δεν υπήρξε σχετική επιμόρφωση), ενώ η «ευέλικτη ζώνη» αποδείχθηκε ελλιπής ιδιαίτερα για τις μεγάλες τάξεις και με δεδομένο ότι δεν μπορεί να αξιοποιηθεί από τους εκπαιδευτικών ειδικοτήτων.

- Τέλος, το γεγονός ότι το πρόγραμμα υλοποιήθηκε από εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων που κάνουν μάθημα σε πολλές ή και σε όλες τις τάξεις του σχολείου προκάλεσε ενίοτε εντάσεις με τους εκπαιδευτικούς ΠΕ70.

Παρόλ'αυτά, κρίθηκε ενδιαφέρουσα η πολύπτυχη συμμετοχή των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων και η δυνατότητα εμπλοκής τους στο σύνολο της σχολικής ζωής, θέτοντας ενδιαφέροντα ζητήματα σχετικά με το νέο ρόλο του εκπαιδευτικού στο πλαίσιο του αειφόρου σχολείου.

Θετικό, επίσης, είναι το γεγονός ότι και φέτος (2014-2015) συνεχίζονται οι δράσεις (ανακύκλωση τηγανέλαιων, περιβαλλοντική επιτροπή, οικοφύλακες, πράσινο σημαϊάκι), το πρόγραμμα για τον Ιλισό βρίσκεται σε εξέλιξη, ενώ δρομολογούνται νέες πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της αισθητικής του σχολικού χώρου.

Συνοπτικά θα λέγαμε ότι το αειφόρο σχολείο σηματοδοτεί το όραμα ενός σχολείου δημοκρατικού και συμμετοχικού, που αποσκοπεί στη γνώση, την ευρύτερη καλλιέργεια, την οικολογική ευαισθησία, τον εμπλουτισμό των ανθρώπινων σχέσεων, τη διάπλαση του υπεύθυνου παγκόσμιου πολίτη. Η αλήθεια είναι ότι το σύγχρονο ελληνικό σχολείο παραμένει βαθιά δασκαλοκεντρικό και στενά οργανωμένο γύρω από ένα ασφυκτικό πρόγραμμα σπουδών. Ωστόσο, η εμπειρία μας στο 7ο Δημοτικό Σχολείο της Αθήνας, δείχνει ότι δράσεις και προγράμματα στην κατεύθυνση της αειφορίας μπορούν να ανοίξουν νέους δρόμους μάθησης, να εντάξουν τη σχολική κοινότητα ενεργά στην κοινωνία, να αποτελέσουν κανάλι διεκδίκησης και πραγμάτωσης των στόχων όλων των εμπλεκομένων.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Agenda 21 (1992). *Final text from the United Nations Conference on Environment and development*, Rio de Janeiro.
- Ali Khan, S. (1996). A vision of a 21st-century community learning centre. In: J. Huckle & S. Sterling (Eds), *Education for Sustainability*, (pp. 222-227). London: Earthscan.
- Coppieters, P. (2005). Turning schools into learning organisations, *European Journal of Teacher Education*, 28(2), 129-139.
- Europa - Στρατηγική υπέρ αειφόρου ανάπτυξης (2014)
http://europa.eu/legislation_summaries/environment/sustainable_development/index_el.htm
- Giles, C. & Hargreaves, A. (2006). The sustainability of innovative schools as learning organizations and professional learning communities during standardized reform, *Educational Administration Quarterly*, 42, pp. 124-156.
- Gough, A.(2005). Sustainable Schools: Renovating Educational Processes, *Applied Environmental Education and Communication*, 4, 339-351.
- Huckle, J.(1996). Realizing Sustainability in Changing Times. In Huckle, J. & Sterling, S. (eds.) *Education for Sustainability*, London: Earthscan.
- Huckle, J. (2004). Education for Sustainability and Ecological Citizenship in Europe: a challenge for teacher education in the 21st Century. Ημερομηνία πρόσβασης 17-10-2006, από <http://www.@huckle.org.uk/>
- Jensen, B.B. (2005). Education for Sustainable Development-Building Capacity and Empowerment, *Conference report on Education for Sustainable Development*, Denmark: Esbjerg.

- Orr, D. (1992). *Ecological Literacy: Education and the transition to a postmodern world*. Albany: SUNY Press.
- Sterling, S. (1996). Education in Change, In: J. Huckle & S. Sterling (eds), *Education for sustainability* (σσ. 18-39). London: Earthscan.
- Sterling, S. (2002). *Sustainable Education*. Schumacher Briefings No 6. Bristol: Green Books.
- UNESCO (1997). Εκπαίδευση για ένα Αειφόρο Μέλλον: ένα Διεπιστημονικό Όραμα για Συντονισμένη Δράση, (το κείμενο παρουσιάστηκε στη Διεθνή Διάσκεψη «Περιβάλλον και Κοινωνία: Εκπαίδευση και Ευαισθητοποίηση των Πολιτών για την Αειφορία» Θεσσαλονίκη 8-12 Δεκεμβρίου 1997.
- Κουκουμάκη, Μ., Ψωμά, Μ., (2013). Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη δημιουργία θετικού κλίματος μέσα στην τάξη. *1ο Συνέδριο Επιστήμες της Εκπαίδευσης- Θέλουμε ένα σχολείο για όλους, ΕΝΩΣΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ- ΤΜΗΜΑ ΦΥΣΙΚΗΣ Ε.Κ.Π.Α- ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ*, Αθήνα 15 – 16 Ιουνίου 2013.
- Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης, (2011) Γενικό Μέρος, τόμος Α. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
- Μουρελάτος, Δ., Πλατή, Κ. (2012). Στη γειτονιά της Ακρόπολης σήμερα και στο χθες: Μια διαθεματική πρόταση για την Ιστορία και τη Γλώσσα. *6ο Πανελλήνιο συνέδριο ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ. «Παιδεία κάλλιστον εστί κτήμα βροτοίς: ανθρωπιστικές και θετικές επιστήμες: Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα 6-7 Οκτωβρίου 2012.
- Οδηγός εφαρμογής του προγράμματος σπουδών «Περιβάλλον και εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη» για το δημοτικό (2011) ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ, ΑΘΗΝΑ. ΠΙ.
- Οδηγός Αειφόρου Ελληνικού Σχολείου Όλοι νοιαζόμαστε όλου συμμετέχουμε (2014) <http://www.aeiforosxoleio.gr>.
- Πρόγραμμα για τη Σχολική Καινοτομία, <http://www.innovation.edu.gr/>
- Πρόγραμμα σπουδών του διδακτικού-μαθησιακού πεδίου «Περιβάλλον και εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη» Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, (2011) ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ, ΑΘΗΝΑ. ΠΙ.
- Σπανέλλη, Τ. Φραντζή, Α. Τσίνας, Ε. (2010). Η περίπτωση του 7ου και του 70ου Δημοτικών Σχολείων Αθηνών και το δίκτυο Οικολογικά σχολεία: μια πρόταση για το Αειφόρο σχολείο. *Πρακτικά του 4ου Πανελληνίου Συμποσίου, "Το αειφόρο Σχολείο του Παρόντος & του Μέλλοντος"*, Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 22-24 Ιανουαρίου 2010.
- Σχίζα, Κ. (2008). *Συστημική Σκέψη και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Χρήστος Ε. Δαρδανός.
- Φλογαΐτη, Ε. & Δασκολιά, Μ. (2004). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Σχεδιάζοντας ένα «αειφόρο» μέλλον. Στο Π. Α. Αγγελίδης & Γ. Γ. Μαυροειδής (επιμ.) *Εκπαιδευτικές καινοτομίες για το σχολείο του Μέλλοντος*, Τ. Β', σελ. 281-302, Αθήνα: Τυπωθήτω-ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ.
- Φλογαΐτη, Ε., Κάτσεων, Χ., Ναούμ, Ε., Νομικού, Χ. (2010). Η έννοια της αειφορίας ως ρυθμιστική ιδέα για την εξέλιξη ενός εκπαιδευτικού οργανισμού σε κοινότητα μάθησης. http://www.aeiforum.eu/images/bibliography/el/Floagiti_et_al.pdf.
- Φραντζή, Α. (2010). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση γένους θηλυκού*. Αθήνα: Χρήστος Ε. Δαρδανός.
- Φραντζή, Α. (2014). Μια έρευνα δράσης για την κατανόηση των έμφυλων διαφορών στο σχολικό περιβάλλον. *Πρακτικά υπό έκδοση του 9ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ, «Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα»*, Παιδαγωγική Σχολή Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, Φλώρινα, 28-30 Νοεμβρίου 2014

Χαρίτος, Δ. Δάφνος, Ε. Φραντζή, Α. (2013). Δημιουργική έκφραση των μαθητών του Τμήματος Ένταξης στο χώρο του σχολείου. Ένα πρόγραμμα ενδυνάμωσης μέσω της τέχνης. Πρακτικά υπό έκδοση του 3ου Διεθνές Συνέδριο Ειδικής Αγωγής & Εκπαίδευσης, Διλήμματα και Προοπτικές στην Ειδική Εκπαίδευση, συνδιοργάνωση Εταιρία Ειδικής Παιδαγωγικής Ελλάδος και Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα 11 Απριλίου 2013.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ενδεικτικά σχόλια μαθητών:

(Από την περιβαλλοντική δράση με ερωτηματολόγιο στα αγγλικά προς τουρίστες για την ανακύκλωση στην Αθήνα).

«Μας άρεσε επειδή κάναμε ερωτήσεις σχετικά με το περιβάλλον. Ήμαστε πολύ χαρούμενοι γιατί το πρότζεκτ ήταν φανταστικό!»

«Ήταν ενδιαφέρον & διασκεδαστικό»

«Κάποιες φορές ντρεπόμαστε και νιώθαμε αγχωμένοι. Κάποιοι δεν ήθελαν να απαντήσουν»

«Ήταν διασκεδαστική και ενδιαφέρουσα εμπειρία αλλά κάποιες φορές λυπόμαστε από το πώς μας φέρονταν κάποιοι.»

(Για το έργο e-twinning ‘Delicious Europe’):

«Δουλέψαμε πολύ σκληρά αλλά νομίζω ότι πετύχαμε ένα καλό αποτέλεσμα»

(Από την επίσκεψη στο Πολιτιστικό Κέντρο «Χρυσαλλίς» στο Λαύριο με θέμα το ψωμί & το μέλι).

«Ήταν διασκεδαστικό!»

«Τα πάντα ήταν υπέροχα!»

«Εντυπωσιάστηκα από τα πόσα αυγά γεννά η βασίλισσα»

«Δεν ήταν και όλα τέλεια! Μερικά παιδιά δεν ήθελαν να φορέσουν το ειδικό καπέλο γιατί ζεσταίνονταν»

(Από τις επισκέψεις στον Ιλισό)

«Νιώθουμε ότι ο Ιλισός έχει γίνει το δικό μας ποτάμι»

«Του χρόνου να ασχοληθούμε με τη μυθολογία του ποταμού»

«Ήταν εντυπωσιακό να βλέπουμε τη φύση από κοντά»

(Κατά τη διάρκεια εργαστηρίων για το δημοκρατικό σχολείο)

«Δημοκρατικό σχολείο; Υπάρχει;»

«Για να υπάρχει ένα δημοκρατικό σχολείο πρέπει όλοι να έχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις»

«Όχι σχόλια ή κοροϊδίες, όχι αδικίες, όχι φόβος»

«Τις αποφάσεις να τις παίρνει ο σύλλογος διδασκόντων και τα σχολικά συμβούλια».